JORGE AMADO • **Tereza Batista Savaş Yorgunu**

Can Yayınları, 2 baskı (1984-2007)

Tereza Batista Cansada de Guerra
© 2008 Grapiúna Produções Artísticos Ltda
Editora Companhia das Letras, São Paulo, Brazil tarafından yayımlanmıştır.
Bu kitabın yayın hakları The Wylie Agency aracılığıyla alınmıştır.

İletişim Yayınları 2855 • Dünya Edebiyatı 262
ISBN-13: 978-975-05-2775-3
© 2019 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM
1. Baskı 2019, İstanbul

DİZİ YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge
YAYINA HAZIRLAYAN Barış Özkul
KAPAK Suat Aysu
KAPAK RESMİ Lasar Segall, "Rua", 1922 (yağlıboya, 131x98 cm)
© Lasar Segall, 1889 Vilna - 1957 São Paulo,
Collection of Museum Lasar Segall - IBRAM / Ministério do Turismo
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Nebiye Çavuş
BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871
Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul
Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63
CİLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387
Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

JORGE AMADO

Tereza Batista Savaş Yorgunu

Tereza Batista Cansada de Guerra

ÇEVİRENLER

Müntekim Ökmen - Seçkin Selvi

MUHİTTİN KARKIN'IN ÖNSÖZÜYLE

iletişim

JORGE AMADO 1912'de Brezilya'nın Bahia eyaletine bağlı liman şehri Ilhéus'ta babasının işlettiği kakao plantasyonunda dünyaya geldi. Bahia eyaleti ve ortaokula gittiği Salvador şehrinin tropikal ortamı hemen her yapıtında bir arka plan öğesi olarak yer alır. İlk edebiyat eleştirileri 16 yaşında, ilk romanı *O pals do carnaval* (*Karnaval Ülkesi*, 1931) ise 19 yaşında yayımlandı. Rio de Janeiro'da hukuk öğrenimi gördüğü yıllarda sol siyasetle tanıştı ve giderek radikalleşti. Çocukluğunda tanıklık ettiği sahneleri anlattığı *Cacao* (Kakao, 1933) ve *Suor* (Alınteri, 1934) başlıklı romanlarında Brezilya işçi sınıfının mücadelelerini betimledi. 1935'te devrimci görüşleri nedeniyle tutuklandı; 1937'de Brezilya'dan sürüldü, kitapları yasaklandı. 1942'de Brezilya Komünist Partisi'nin karizmatik lideri Luis Carlos Prestes'in biyografisini kaleme aldı. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Brezilya'da kurulan yeni rejimin kabinesinde komünistleri temsilen bulundu; 1948'de Komünist Parti'nin kapatılmasıyla görevi sona erdi. 1951'de Stalin Uluslararası Barış Ödülü'ne layık görüldü.

Amado'nun siyasete olan ilgisi 1940'lardan itibaren azalırken erken dönem yapıtlarında baskın olan siyasal protestonun yerini olay örgüsü, karakter çizimi ve üslupta yetkinliğe önem veren bir romancı duyarlığı aldı. 1943 ve 1944'te peş peşe yayımladığı *Sonsuz Topraklar* ve *Kızgın Topraklar* yeni bir gerçeklik ve üslup arayışını yansıtan geçiş romanlarıdır. 1958'de yayımlanan *Tarçın Kokulu Kız* ise Amado'nun erken dönem yapıtlarından gerek içerik, gerek konu, gerek anlatım bakımından farklıdır. *Tarçın Kokulu Kız*'da Amado toplumsal adalet, siyasal gerçeklik, isyan vb. temaları doğrudan ele almak yerine toplumsal değişim süreci içindeki bireyin çelişkilerini kurmaca düzleminde somutlaştırır. Amado'nun kişileri bundan böyle karikatür olmaktan çıkıp karakter haline gelirler. *Gecenin Çobanları* (1964), *Dona Flor e Seus Dois Maridos* (*Dona Flor ve İki Kocası*, 1966), *Mucizeler Dükkânı* (1969), *Tereza Batista: Savaş Yorgunu* (1972), *Tieta do Agreste* (*Tieta, Keçi Kız*, 1977), *Farda Fardão Camisola de Dormir* (*Kalem, Kılıç ve Gömlek,* 1979), *Tocaia Grande* (*Pusu*, 1984), *O Sumiço da Santa* (*Azizler Savaşı*, 1988), *A Descoberta da América pelos Turcos* (*Amerika'nın Türkler Tarafından Keşfi*, 1994) gibi yapıtlarında Amado, Latin Amerika edebiyatına özgü büyülü gerçekçilik akımının olanakları ve kendine özgü bir dini senkretizm ışığında Brezilya'daki hayatın zengin bir tasvirini sunar.

Amado'nun romanları 55 ülkede 49 dile çevrildi, sinemaya ve televizyona uyarlandı. Kırk yıl süresince Brezilya Yazarlar Akademisi'nin onur üyesi olan Jorge Amado, İngiltere, Fransa, Portekiz, İsrail ve İtalya'daki çeşitli üniversiteler tarafından fahri doktorayla ödüllendirildi. 6 Ağustos 2001'de hayatını kaybetti.

Bu kitaptaki tüm dipnotlar çevirmenlere aittir.

Yıllar sonra yine Bahia'da,
deniz kıyısından
ZELIA'ya

Tereza Batista'*yı son kez geçen şubatta, Menininha de Gantois'un Oşossi'nin*[1] *kutsal kızı ilan edilişinin on beşinci yıldönümü töreninde gördüm. Bahia Yalorişa'larının*[2] *kraliçesi, bol etekli beyaz dantel giysisiyle kutsanmak için diz çöktü. İşte bu ve daha başka nedenlerle, onu Tereza ile yazarın ortak dostları listesinin başına koydum. Menininha de Gantois'tan sonra da listede Nazareth'le Odylo, Zora ile Olinto, Inas ile Dmeval, Auta Rosa ile Calá, küçük Eunice ile Chico Lyon, Elisa ile Alvaro, Maria Helena ile Luiz, Zita ile Fernando, Clotilde ile Rogério yer alıyorlar – hepsi de okyanusun iki yakasındaki dostlar. Ama içlerinde en eski dostlar Ermiş Anası*[3] *Menininha ile kitabın yazarı – onların dostluğu ta Ketu Krallığı'ndan, Aioká kumsallarından beri sürüyor. Biz ikimiz Oşossi ve Oşum'a*[4] *bağlıyız. Aşe.*[5]

1 Avcıların tanrısı. Ok ve yayla gösterilir.

2 Bahialı zencilerin dini olan Candomble'nin en büyük rahibesi.

3 Candomble büyük rahibesine verilen ad.

4 İçilir su, aşk ve zenginlik tanrıçası.

5 Ruhlara selam.

Dorival Caymmi'nin
Tereza Batista için bestelediği şarkı:

Tereza derler bana
Hani ballıbaba kokan
Benden söz edenler
Hep ağızlarından bal akan
Saçları çiçekli
Çiçeklerle bezeli
Sever ırmağı ve denizi

Salgın, kıtlık, savaş; aşk ve ölüm,
Sokaklar boyunca söylenecek bir türküdür.

– Tereza Batista öyküm

"Que ta coquille soit très dure pour permettre d'être
très tendre: la tendresse est comme l'eau: invicible."

Kabuğun öyle sert olsun ki, için gerçekten yumuşak olabilsin;
Yumuşaklık suya benzer; görünmez.

– ANDRÉ BAY ("*Aimez-vous les escargots?*")[1]

1 (Fr.) Salyangozları sever misiniz?

Gene oraya gideceğimi duyanlar, bana Tereza Batista'nın başına gelenleri araştırmamı, bir şeyler öğrenmemi söylediler. İnsanlar fazla meraklı oluyorlar, öyle değil mi?

Ben de boş durmadım. Kasaba pazarlarında, rıhtım boylarında sordum, soruşturdum. Sonunda kimi gülünç, kimi tatsız bir yığın şey öğrendim. Anlatılan öykülerin kendine göre acı ve tatlı yanları var, artık siz nasıl bakarsanız. Ağızdan ağıza dolaşan söylentilerden, armonikayla çalınan türkülerden, dans adımlarından, umutsuz yakarışlardan ve aşk mırıltılarından bölük pörçük toparladığım öyküleri bir araya getirdim ve bakır saçlı kızın öyküsünü merak edenlere anlatmak için derledim. Öğrendiklerim fazla sayılmaz, buraların insanları pek konuşkan değildir. Ve en çok bilenler, en az konuşurlar. Buralılar, masalcılıktan diploma almaya meraklı değil.

Tereza Batista'nın serüvenlerinden bir bölüğü, Bahia ile Sergipe'nin birleştiği Real Irmağı boylarında, ama epey içerlerde, uzak kasabalarda geçmiş; bir bölüğü de başkentte. Taşralıların hepsi ya melez, ya kara derili yerli, ya da sarı tenli, yani hepsi de düşündüklerinden daha çabuk hareket eden kişiler. Bir başkentteki şarkıcılarla davulcu melezler öyle değil. "Başkent" derken, Bahia ya da öteki adıyla Salvador'dan söz ettiğimi biliyorsunuz elbet. Kentin neden iki adı olduğunu bilen yok. Bahia adı ta Fransız sarayına, Almanya'nın donmuş topraklarına ve elbet Afrika kıyılarına dek yayılmış.

Tereza'nın öyküsünü gerçeğe tıpatıp uygun anlatmadığım için beni bağışlayacağınızı umarım. Bunu yapamadığım için yapmadım. Tereza Batista ile ilgili bütün doğruları, yaşamının inişlerini çıkışlarını, acı tatlı yanlarını bilen tek kişi var mıdır acaba? Sanmıyorum.

TEREZA BATISTA'NIN ARACAJU BARI'NDA ÇALIŞMAYA BAŞLAMASI YA DA TEREZA BATISTA'NIN TEFECİYE HADDİNİ BİLDİRMESİ

1

Madem bu kadar tatlı sordun delikanlı; öyleyse anlatayım sana: İnsanın şansı bir kez ters dönmeyegörsün. Arkası çorap söküğü gibi gider. Bahtı kara olanı istediğiniz gibi dilinize dolayın, şanssızlığın insanın başına getirdikleri anlatmakla bitmez nasıl olsa. Oysa mutluluk bir nazik çiçek gibidir arkadaş. Uzun ömürlü olmaz. Çiçeğe durduğu zaman da ne fazla güneşe dayanır ne de gölge verir. Yağmuru, rüzgârı hiç kaldırmaz. Her gün bakım ister – hem de ince bakım, ne fazla su vereceksin ne de çok kuru bırakacaksın. Mutluluk dediğin, har vurup harman savuracak kadar parası olanlara göre bir sera çiçeğidir. Mutluluğu şampanyaya banarsın. Rom ise olsa olsa acını hafifletir biraz. Evet beyim, kötü talih arsız ota benzer. Toprağa bir kök daldır, sonra kendi haline bırak. Her yanı sarıverir, göz açıp kapayana kadar bir de bakarsın ki, ayrıkotu dolmuş dört yanın. Yoksulun bahçesinde tek yeşillik bitmese de, ayrıkotu eksik olmaz. Güneş yoksulun derisini kavurmamışsa, içi dışı nasır bağlamamışsa, istediği kadar büyücüye, sihirbaza gitsin, ecinnilerden ona bir yarar gelmez. Bir şey daha diyeyim sana arkadaş, ne kadar güçlü, ne kadar yüce olduğumuzu söyleyip övünmek değil bu. Ama bil ki, böylesine bir bahtsızlığın altında ezilmeden yaşamını sürdürebilenler, ancak acılarla pişmiş, ka-

tılaşmış ve onurunu yitirmemiş yoksul kişilerdir. Sözümü kesmeden dinledin beni, ben de içimi döktüm. Şimdi söyle bakalım, Tereza Batista'nın çetin yaşamını neden öğrenmek istersin? Tereza'nın çok eskiden başından geçenleri değiştirebileceğini mi sanıyorsun?

Tereza çok sıkıntı çekti, bundan kuşkun olmasın. Benim diyen erkekler bile onca yükü omuzlayamazdı, oysa Tereza yılmadı, üstelik bir günden bir güne ne yakındı ne de kendine acındırmak için uğraştı. Arada bir ona yardım eden olduysa, bu, Tereza'nın güçsüzlüğünü gördüğünden değil, dostluktan oldu. Tereza nereye gitse, üzüntüyü kovar, uzaklaştırırdı. Kötü talihe aldırmaz, bunun üzerinde durmazdı. Onun derdi mutluluğu yakalamaktı. Tereza demirden mi yapılmıştı da böylesine dayanıklıydı, yoksa yüreği zırhla mı kaplıydı diye düşünürsün belki. Teninin tatlı rengine bakarsan, belki demir değil de bakırdan dökülmüş sanırsın. Ama yüreği yağ gibi yumuşacıktı, daha doğrusu bal gibi. Değirmenin sahibi olan doktor[1] *– ki Tereza'yı onun kadar iyi tanıyan olmamıştır Tereza'ya hep Şeker Tereza ya da Balışığı Tereza derdi. Kızcağıza doktordan kala kala bu yakıştırmalar miras kaldı zaten.*

Kötü talih, Tereza'nın yaşamında pek erken açmış bir çiçektir arkadaş. Onun Kapitano'nun[2] *evinde çektiklerine kaç erkek dayanabilirdi ki?*

Hangi Kapitano diyeceksin şimdi. Kapitano Justo, daha doğrusu ölmüş Justiniano Duarte da Rosa. Hangi orduda Kapitano ha? Silahları kamçı, sustalı, Alman tabancası, yalan ve kötülük olan bir ordunun yüzbaşısıydı o. Yani zengin ordusunun, toprak ağası ordusunun. Gerçi albay[3] *sayılacak kadar çok parası ve toprağı yoktu, ama sivil olacak kadar da yoksul değildi. Albaylığa yükselecek kadar toprağı olan, Guedes kardeşlerin en büyüğü, şeker fabrikasının sahibi Emiliano'ydu. Göz alabildiğine şekerkamışı tarlaları vardı. Ama Emiliano hukuk diplomasını aldıktan sonra, avukatlık yapmadığı halde "Doktor"dan başka sıfat kullanmadı. Zaman değişiyor arkadaş,*

1 Brezilya'da yüksekokul bitirmiş herkese doktor denir. Giderek yüksek sınıftan olan herkese denmiştir.

2 *Capitao*: Kaptan karşılığı. Köylük yerlerin ileri gelenleri.

3 Brezilya'da büyük toprak sahiplerine albay denir. İmparatorluk döneminde milis birliklerinin başına albay rütbesiyle büyük toprak ağaları getirilmişti. Söz o dönemden kalmadır.

ama buna aldanmamak gerek. Sıfatlar da değişiyor, –bakıyorsun albay kendisine "doktor" diyor, kırk yıllık kâhya "yönetici" oluveriyor, plantasyona da "özel girişim" diyorlar– ne ki, değişen yalnızca sıfat, yoksa zengin yine eskisi gibi zengin, yoksul da, eskisi gibi olanca bahtsızlığıyla yoksul.

Tartışma götürmeyecek bir şey varsa arkadaş – o da, Tereza Batista'nın, doğduğu günden başlayarak talihin yüzüne gülmemiş olduğudur. O zavallı yetimin çektiklerini, cehennemdeki günahkârlar bile çekmemiştir. Ana yok, baba yok – eskilerin dediği gibi Tanrı'nın ve şeytanın karşısında yapayalnız bir yavrucak. Tanrı bile bakmadı kızcağızın yüzüne. Ama her türlü belayı tek başına savuşturmasını bildi, hem de bir gün of demeden. Yüzünden gülümsemeyi eksik etmeden. Doğrusunu istersen, gülümseyişini gözümle görmedim, ama hep anlatırlar. Tereza Batista'nın çocukluğunu öğrenmek istersen, Leste Brasileira trenine atlayıp ta içerlere gideceksin. Yaşlılar belki Tereza'nın oradaki günlerini anlatabilirler sana.

Tereza Batista'nın en zor öğrendiği şey ağlamak oldu. O, gülmek ve eğlenmek için dünyaya gelmişti. Oysa kimse onun yüzünü güldürmeye çalışmıyordu, ancak Tereza Batista katır gibi inatçıydı. Pek yerinde bir benzetme olmadı bu, çünkü Tereza'nın inatçılığından başka katıra benzer yanı yoktu. Ne erkeksi tavırları vardı, ne ağzı bozuktu ne de kavga delisiydi. Öyle diyen çıkarsa, ya dalga geçmiştir ya da Tereza'yı tanımıyor demektir. Ama iş sevda faslına gelince, Tereza dizginleri ele alırdı. Dedim ya, aşk için yaratılmıştı Tereza ve sevgi söz konusu oldu mu, boşuna zaman yitirmezdi. Peki öyleyse, ona neden Dövüşken Tereza adını taktılar? İyi dövüşürdü de ondan. Yiğitlik, onur ve iyi yüreklilik dedin mi, onun gibisi bulunmaz. Kavgadan, şamatadan nefret ederdi ve bela çıkarmak istemezdi. Ama belki de çocuklukta çektikleri yüzünden, bir erkeğin kadına el kaldırmasına da dayanamazdı.

2

Sergipe dei Rey bölgesinde, Aracaju rıhtımlarının yakınında Vatikan diye adlandırılan yapıdaki Şen Paris barında Tereza Batista'nın merakla beklenen programı, dişinin tedavi edilmesi gerektiği için

bir süre ertelendi. Kuşkusuz bu durum, Flori Pachola diye tanınan Floriano Pereira'nın, yani bar sahibinin kazancına sekte vurdu. Ama doğrusu ya, Flori, bu olayı delikanlı gibi karşılamayı bildi, ağzını açıp da tek söz etmedi.

Samba'nın[4] Akkor Gibi Parlak Yıldızı (reklam sloganları ve sıfatları bulmakta Pachola'nın üzerine yoktu) Tereza'nın işe başlaması merakla bekleniyordu, çünkü Tereza'nın adını bilmeyen yoktu. Hele gezgin satıcılar, pazardaki esnaf, liman işçileri, balıkçılar ve Kırmızı Fenerler Mahallesi'nde oturanlar için Tereza, sanki akrabaları kadar yakın bir bildikti. Flori'nin aklına Tereza Batista'yı sokan, Dr. Lulu Santos oldu. Yoksullar ona "doktor" adını takmışlardı, oysa Lulu Santos'un ne okumuşluğu vardı, ne doktorası. Ama jüri karşısındaki savunmalarıyla, insanı yılan iğnesi gibi sokan konuşmalarıyla, akıllı buluşlarıyla, mahkemede olduğu kadar meyhanede de ağırlık koymasıyla bütün Sergipe'ye nam salmış bir dava vekiliydi. Her gün öğleden sonra, Mısır Kahve ve İçki Salonu'nda müşterilerini kabul eder, ağzından eksik etmediği purosunun dumanları arasında şakalaşarak, onunla bununla eğlenerek akşamı ederdi. Küçükken çocuk felci geçirmiş, bacakları sakat kalmıştı. Bu yüzden Lulu Santos koltuk değnekleriyle gezerdi, ama sakatlığı keyfini bozmazdı hiç. Tereza Batista'yla çok eskilere dayanan bir dostluğu vardı. Bahia ve Sergipe sınırındaki şeker fabrikasının sahibi ölmüş (hem de ne gıpta edilecek biçimde ölmüştü adamcağız), Dr. Emiliano Guedes, birkaç yıl önce Tereza Batista aleyhine açılan bir dava için Lulu Santos'u çağırtmıştı. Gerçi o sıralarda Tereza Batista henüz ergen olmadığı için, cezai ehliyeti yoktu ve dava nasılsa düşecekti, ama bu olay, Tereza'yla çekirdekten yetişme ve okulluları cebinden çıkaran dava vekili arasında güçlü bir dostluğun doğmasına yol açtı.

Bar tıklım tıkış doluydu. Canlı, hareketli ve renkli bir topluluk vardı. Gece yarısı Caz Orkestrası, bütün becerisini ortaya koyarak çalıyor, müşteriler birayı, romu, viskiyi su gibi içiyorlardı. Kentte dağıtılan el duyurularında belirtildiği üzere, "Aracaju'nun seçkin gençleri, Şen Paris'te makul fiyatlar üzerinden hesap ödeyerek eğlenebilirlerdi." Aracaju'nun seçkin gençleri, memurlardan,

4 Avrupa'ya gelmiş olan sambaya benzemeyen, zenci ritmiyle yapılan bir Afrika dansı.

yazmanlardan, öğrencilerden, belediye işçilerinden, gezici satıcılardan, şair José Saraiva'dan, genç ressam Jenner Augusto'dan, bir avuç üniversite öğrencisinden, bir o kadar serseri ve pezevenkten oluşuyordu. Bunların içinde gençliklerini elli altmış yıl geride bırakmış olanlar da vardı. İşinin ehli bir melez olan Flori Pachola, samba kraliçesinin programını halka duyurmak için hiçbir özveriden kaçınmamış, Tereza'nın Şen Paris sahnesindeki ilk gecesini unutulmaz bir olay haline getirmek için yapılabilecek her şeyi yapmıştı. Gerçekten de o gece, unutulmaz bir gece oldu.

3

Açılış gecesi Tereza Batista, çok kontrollü ve ölçülüydü. Kuşkusuz biraz gergindi, ama salonun bir köşesindeki masada gözden uzak biçimde otururken, bu sinirliliğini kimseye sezdirmemeyi beceriyordu. Lulu Santos'la ahbaplık ediyor, onun müşterilerle ilgili şakalarına gülüyor ve sırası gelip de giysilerini değiştirmek için odasına gideceği âna kadar zaman dolduruyordu. Tereza Batista, kente yeni gelmişti, pek tanıdığı yoktu. Oysa dava vekilinin de tanımadığı yoktu.

Salon oldukça loş olmasına ve köşe bucak bir masada oturmalarına karşın, Tereza'nın güzelliği kimsenin gözünden kaçmadı. Lulu, dans pistinin hemen yanındaki masada oturmuş kokteyl içen iki solgun benizli genci gösterdi. Birinin solgunluğu hastalıktandı. Sergipeli olan öteki delikanlının koyu mavi gözleri ve açık teniyse ona bir yabancı havası veriyordu.

"Şair gözünü senden alamıyor Tereza."

"Hangi şair? Şu delikanlı mı?"

Sağlıksız görünüşlü delikanlı ayağa kalktı ve kadehini Tereza'yla dava vekiline doğru kaldırdı. İçtenliğini belirtmek için de bir elini yüreğinin üzerine bastırıyordu. Lulu Santos, delikanlının kadeh kaldırışına, elini sallayarak karşılık verdi. Elbette purosu da her zamanki gibi parmaklarının arasındaydı.

"José Saraiva bu. Dünyanın en yetenekli şairlerinden biri, gerçekten iyi bir şair. Ne yazık ki, önünde fazla zamanı yok."

"Neden, nesi var?"

"Verem."

"Peki neden bakmıyor kendisine?

"Kendine bakmak mı? Tam tersine, ölmek için ne gerekliyse hepsini yapıyor – sabahlara kadar gezmek, içki, kadın, ne ararsan var. Sergipeli en uçarı gece kuşu odur."

"Senden de mi beter?"

"Ben onun yanında solda sıfır kalırım. Ben kırk yılın başı iki kadeh bira içerim, ama o öyle mi ya? İçkiye başladı mı, durmak bilmez. İntihar etmek istiyor sanırsın."

"İnsanın ölmek istemesi kötü."

Bir bardak bira içmek için müziğe birkaç dakika ara veren cazcılar, taze enerjiyle aletlerinin başına döndüler. Genç şair yerinden kalktı, Tereza'yla Lulu'nun yanına geldi.

"Lulu kardeş, beni bu gecenin tanrıçasına tanıtsana."

"Arkadaşım Tereza – şair José Saraiva."

Şair, kızın elini öptü. Çakırkeyifti. Gözlerindeki hüzün, bürünmeye çalıştığı vurdumduymaz havanın yapaylığını ortaya vuruyordu.

"Bu ne güzellik israfıdır böyle? Şu gözlerde, üç kadına bol bol yetecek kadar güzellik var. Melek yüzlüm, dans edelim mi?"

Piste doğru yürürlerken, şair Saraiva kendi masasında bir an durdu. Romunun geri kalanını içti ve Tereza'yı arkadaşına tanıttı.

"Ressam efendi, işte sana Raphael ve Titian'a yaraşır eşsiz bir model."

Ressam Jenner Augusto, Tereza'nın yüzüne baktı ve ömrünün sonuna kadar bu yüzü hiç aklından çıkaramadı. Tereza, nazik ama mesafeli bir tavırla gülümsedi. Yüreğinde sevinç tükenmişti, yüreğine kilit vurulmuştu. İster utangaç, ister küstah olsun, hiçbir erkeğin bakışı onu ilgilendirmiyordu. Sonunda huzura kavuşmuştu ve yeni yeni kendini toparlamaya başlıyordu.

Tereza'yla şair dans etmeye başladılar. Çok iyi dans bilen, kulağı son derece ritme uyan Tereza'yla dans etmesine karşın, genç adamın yorgun yüzünde ter tanecikleri belirdi. Tereza'ya dans etmesini Dr. Guedes öğretmişti ve Tereza kendini müziğin ritmine kaptırdığı zaman dünyayı unutur, gözlerini kapatır, kusursuz dans ederdi.